

Михайло ДАНИЩУК

ORCID: 0009-0006-6597-8642

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ НАДАННЯ ЦИФРОВИХ ПОСЛУГ

УДК 347.44:004.738.5

Постановка проблеми. Швидкий розвиток цифрових технологій змінює структуру та динаміку сучасних соціально-економічних відносин. В процесі надання цифрових послуг беруть участь різні сторони, кожна з яких виконує свою роль у належному функціонуванні цифрових ринків. Зростаюча залежність від цифрових платформ, хмарних технологій та електронних комунікацій вимагає наявності чіткої правової бази, яка регламентує права та обов'язки всіх учасників ринку цифрових послуг.

Прийняття у 2023 році Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги» стало важливою подією на шляху належного врегулювання відносин між постачальниками послуг та споживачами в цифровій сфері. Однак незважаючи на законодавчі зусилля, залишається потреба у всебічному доктринальному аналізі прав, обов'язків та відповідальності постачальників цифрових послуг, особливо з огляду на поточну гармонізацію національного законодавства з нормативними актами Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тема регулювання цифрових послуг останніми роками викликає зростаючий науковий інтерес в Україні. Різні аспекти надання цифрових послуг, розвитку цифрового договірної права, захисту прав споживачів в електронній комерції та інші пов'язані питання у вітчизняній науковій літературі досліджували І. Борисов, Л. Заславська, С. Єсімов, Г. Некіт, О. Сібільова, А. Семенов, В. Серета, О. Уртаєв, Н. Федосенко та ін. Так, в роботах І. Борисова [1], Л. Заславської [2], А. Семенова [3], В. Серети [4], С. Єсімова [5] обговорюються питання застосування цифрових технологій в умовах трансформації суспільства, однак оминається проблематика надання цифрових послуг. Цивільно-правові питання у сфері надання публічних послуг аналізуються у працях Г. Некіт [6], О. Сібільової

[7], О. Уртаєва [8], Н. Федосенко [9] та інших авторів, водночас правовідносини за участі суб'єктів надання цифрових послуг досліджуються фрагментарно. Загалом, незважаючи на зростання обсягу юридичної літератури з питань цифровізації та приватного права, правовий статус постачальників цифрових послуг в українській правовій науці залишається мало дослідженим.

Метою статті є комплексний аналіз правового статусу суб'єктів надання цифрових послуг, а також вироблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення його окремих елементів.

Виклад основного матеріалу. Правові відносини, що стосуються надання цифрових послуг, залучають широкий спектр учасників, кожен з яких має свою власну роль. В основі цих відносин знаходяться постачальники цифрових послуг, яких Л. Заславська називає «цифровими особами» або «віртуальними» суб'єктами [2, с. 79]. Відповідно до моделі правових відносин, пов'язаних із наданням цифрових послуг, головними їх учасниками є суб'єкти, що наділені певним правовим статусом.

У сучасному юридичному дискурсі правовий статус суб'єктів надання цифрових послуг є складною та багатогранною категорією, що потребує як теоретичного, так і практичного розмежування. По суті, цей статус стосується сукупності юридично визнаних характеристик, що визначають становище постачальника цифрових послуг в рамках публічного та приватного права, включаючи його права, обов'язки та відповідальність у процесі надання цифрових послуг.

Структурно правовий статус суб'єктів надання цифрових послуг можна розбити на три взаємозалежні компоненти: 1) їх визнання та правове закріплення як окремих юридичних суб'єктів у цифровій економіці; 2) кодифікований обсяг їхніх компетенцій та обов'язків та 3) умови, за яких виникає юридична відповідальність. Ці елементи тісно пов'язані з іншими правовими явищами, такими, як договірне право, захист прав споживачів та технологічна нейтральність.

З нормативної точки зору Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги» запроваджує структурований регуляторний підхід до цифрових відносин. Закон чітко визначає «ви-

конавця» як сторону, відповідальну за надання цифрового контенту або послуг, тим самим надаючи формальний статус суб'єктам, які здійснюють таку діяльність.

Відповідно до статті 2 вищезгаданого закону, суб'єктом надання цифрових послуг (виконавцем) є фізична або юридична особа незалежно від форми власності, яка на підставі укладеного із споживачем договору надає або зобов'язується надати послугу самостійно або через постачальника послуг проміжного характеру [10]. Це визначення узгоджується з Директивою ЄС про цифровий контент (2019/770) [11], що відображає зобов'язання гармонізувати національні правові стандарти з нормами Європейського Союзу. У цьому випадку вітчизняний законодавець застосовує функціональний, а не формалістичний підхід, тим самим охоплюючи як фізичних, так і юридичних осіб як потенційних постачальників цифрових послуг, незалежно від засобу, через який пропонуються послуги.

Крім того, правовий статус суб'єктів надання цифрових послуг також визначається суміжними правовими актами. Наприклад, Закон України «Про електронну комерцію» та Цивільний кодекс України (статті 633, 641 та 901–907) сприяють всебічному розумінню суб'єктів надання цифрових послуг як сторони договору, на яку поширюються як загальні зобов'язання, так і специфічні для цифрових послуг правила. До них належать обов'язки щодо відповідності цифрових послуг, надання інформації та відповідальність за невиконання або неналежне виконання цифрових зобов'язань.

Взаємодія між галузевим та загальним цивільним законодавством виявляє тенденцію до подвійної регуляторної моделі взаємовідносин у сфері надання цифрових послуг, яка, з одного боку, визнає специфіку цифрових послуг, а з іншого – юридично закріплює ці відносини у більш широкій структурі цивільних зобов'язань. Ця подвійність зумовлює гнучкість правового тлумачення окремих аспектів надання цифрових послуг, не підриваючи правової визначеності, необхідної для стабільності цифрового ринку.

Згідно із Законом України «Про цифровий контент та цифрові послуги», постачальники цифрових послуг, юридично визна-

чені як «виконавці», мають певні права, необхідні для законного та ефективного надання цифрових послуг. Ці права, хоча й впливають із національного законодавства, відображають більш широкі європейські стандарти, особливо ті, що закладені в Акті про цифрові послуги Європейського Союзу. Правове закріплення цих прав спрямоване не лише на захист законних інтересів постачальників послуг, але й на створення функціонального цифрового ринку, що ґрунтується на договірному паритеті та юридичній передбачуваності.

Одним із основних прав, наданих суб'єктам надання цифрових послуг, є право на винагороду за надані цифрові послуги. Це право, хоча й здається самоочевидним у традиційних договірних рамках, набуває нового виміру в цифровій сфері, де порядок надання цифрових послуг може включати негрошові відносини, такі, як надання персональних даних або поведінкова згода. Так, постачальники цифрових послуг мають право обробляти певні категорії даних користувачів відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» та Загальний регламент про захист даних (GDPR). Це право не є абсолютним, адже воно має чіткі обмеження щодо мети, пропорційності та прозорості. Однак у цих правових межах обробка даних є як правом, так і необхідністю для забезпечення функціональності послуг, персоналізованого користувацького досвіду та дотримання стандартів кібербезпеки.

Ще одним важливим правом суб'єктів надання цифрових послуг є право змінювати цифрові послуги за умови, що такі зміни суттєво не впливають на функціональність та не знижують цінність цифрової послуги. Це право підлягає умовам, спрямованим на захист споживачів від довільних або шкідливих змін, проте воно гарантує, що постачальники зберігають операційну якість послуги.

Постачальники цифрових послуг також мають право визначати параметри доступу та вимоги до технологічної сумісності для використання своїх послуг. До них належать умови, за яких користувачі можуть встановлювати, отримувати доступ або взаємодіяти з цифровим продуктом, а також специфікації щодо сумісності пристроїв, програмного середовища та цифрової

інфраструктури. Включення таких прав підтверджує контроль постачальника над цілісністю надання цифрових послуг, особливо в складних інформаційних системах, де стороннє обладнання або програмне забезпечення може впливати на продуктивність.

Законом України «Про цифровий контент та цифрові послуги» передбачено, що постачальники також можуть здійснювати права інтелектуальної власності на цифровий контент, який вони пропонують [10]. Це включає контроль над відтворенням, розповсюдженням та ліцензуванням цифрових творів, а також механізми запобігання їх несанкціонованому використанню.

Згідно із Законом України «Про цифровий контент та цифрові послуги», обов'язки суб'єктів надання цифрових послуг структуровані навколо трьох основних принципів: своєчасність виконання, відповідність цифрового контенту або послуг узгодженим та об'єктивним критеріям, а також непорушення прав третіх осіб.

Одним із основних обов'язків постачальника цифрових послуг є забезпечення своєчасного надання цифрової послуги після укладення договору. Згідно зі статтею 3 Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги», виконавець повинен надати узгоджений цифровий контент або послугу у розумні терміни, якщо конкретні терміни не встановлені за взаємною згодою сторін [10]. Це положення узгоджується з нормами про захист прав споживачів, підкреслюючи важливість передбачуваності та надійності механізму надання цифрових послуг.

Основний обов'язок виконавця полягає у забезпеченні відповідності цифрового контенту або послуги не лише суб'єктивним очікуванням, що випливають із змісту договору, але й об'єктивним законодавчим вимогам. Статті 5 та 6 Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги» встановлюють суб'єктивні та об'єктивні критерії відповідності цифрової послуги [10]. Суб'єктивні критерії стосуються відповідності цифрового продукту характеристикам, чітко узгодженим сторонами. Об'єктивні критерії відповідності вимагають, щоб послуга відповідала загальноприйнятим стандартам якості, безпеки та функціональності, що застосовуються на ринку. Така модель регламентації відповідності цифрової послуги відповідає нормам законодавства ЄС,

зокрема Директиви ЄС 2019/770, яка передбачає аналогічні вимоги. Врахування положень цієї Директиви сприяє формуванню уніфікованого правового регулювання у сфері надання цифрових послуг [12].

Важливим, але часто ігнорованим зобов'язанням, що покладається на виконавців, є вимога гарантувати, що цифрова послуга не порушує прав третіх осіб, зокрема їх права інтелектуальної власності. Стаття 8 Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги» прямо зобов'язує виконавця забезпечити, щоб цифровий продукт не порушував авторські права, права на торговельні марки чи інші виключні права, що належать третім особам [10]. Це положення служить запобіжним механізмом проти розповсюдження несанкціонованого або піратського контенту [13], тим самим захищаючи не лише споживачів, а й законних правласників.

З точки зору порівняльного права, це зобов'язання відображає аналогічні положення, що містяться в Акті про цифрові послуги (DSA) Європейського Союзу [14]. Однак, на відміну від DSA, який передбачає процедури повідомлення та вжиття відповідних заходів, Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги» покладає увесь весь тягар здійснення відповідної перевірки на виконавця. Це створює потенційні ризики того, що виконавці можуть без потреби обмежувати доступ до контенту з метою уникнення можливої юридичної відповідальності.

Забезпечення прозорості та розкриття інформації є невід'ємними складовими обов'язків виконавця, що впливає із положень Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги». Адже Закон вимагає, щоб виконавці надавали чітку та доступну інформацію про характер, обсяг та обмеження цифрової послуги до укладення договору [10]. Таке розкриття інформації включає необхідність повідомлення про технічні вимоги, проблеми сумісності та можливі обмеження щодо використання.

Надання цифрового контенту створює певні ризики, що вимагає чіткого розмежування відповідальності суб'єктів надання цифрових послуг. Згідно із Законом України «Про цифровий контент та цифрові послуги», постачальники послуг вважаються

сторонами, відповідальними за виконання своїх договірних зобов'язань відповідно до умов, узгоджених зі споживачами, а виконавець несе відповідальність за будь-яке порушення обов'язку щодо надання цифрової послуги (ст. 9) [10]. Будь-яке ненадання відповідних цифрових послуг або їх надання із порушенням законодавства є підставою для розірвання договору та породжує цивільну відповідальність.

У цьому контексті можна виділити дві основні форми відповідальності суб'єктів надання цифрових послуг: договірну відповідальність та деліктну (цивільну) відповідальність. Договірна відповідальність виникає безпосередньо з умов договору між споживачем та постачальником цифрових послуг. Якщо останній не надає обіцяний цифровий продукт у розумні терміни або якщо якість послуги не відповідає встановленим стандартам, споживач має право вимагати таких засобів правового захисту, як забезпечення належного виконання договору, зниження ціни або розірвання договору.

У свою чергу, деліктна відповідальність настає, коли дії або бездіяльність суб'єктів надання цифрових послуг порушують права споживача поза межами договірних відносин, наприклад, шляхом порушення законодавства про захист персональних даних або поширення незаконного контенту. У таких випадках положення Цивільного кодексу України, зокрема статті, що стосуються деліктної відповідальності, застосовуються поряд із галузевим законодавством.

Стаття 20 Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги» визначає конкретні штрафні санкції, спрямовані на забезпечення дотримання прав споживачів та запобігання недобросовісній практиці на цифровому ринку [10]. Серед найважливіших заходів, передбачених цією статтею, є накладення адміністративних штрафів на постачальників послуг, які порушують законодавчі вимоги щодо якості, доступності та своєчасності цифрових послуг. Ці штрафи варіюються залежно від характеру та тяжкості порушення, а також від того, чи є правопорушник фізичною особою-підприємцем чи юридичною особою. Повторні порушення призводять до збільшення штрафів, що підкреслює

важливість послідовного дотримання вимог законодавства щодо надання цифрових послуг.

Незважаючи на нещодавні законодавчі зміни, спрямовані на вдосконалення правової регламентації ринку цифрових послуг, у питаннях врегулювання правового статусу суб'єктів надання цифрових послуг залишаються певні недоліки. При цьому один з ключових недоліків полягає в недостатній чіткості нормативного визначення щодо того, який суб'єкт кваліфікується як «постачальник цифрових послуг». Хоча Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги» містить основні визначення, йому бракує достатньої конкретики щодо розмежування різних категорій суб'єктів надання цифрових послуг, таких як оператори платформ, творці контенту та посередники, що призводить до неоднозначності щодо розуміння їх статусу на ринку цифрових послуг.

Ще одна структурна проблема стосується відсутності детальних процесуальних норм щодо порядку вирішення відповідних спорів, зокрема щодо забезпечення належного виконання договорів про надання цифрових послуг та пов'язаної із цим відповідальності. Закон України «Про захист прав споживачів» та Цивільний кодекс України містять загальні положення щодо договірних зобов'язань, однак ці акти недостатньо адаптовані до унікальних характеристик цифрових послуг, таких як нематеріальність [1, с. 189], миттєва доставка та автоматизоване виконання, що створює прогалини у практичному застосуванні. Більше того, чинне законодавство у сфері надання цифрових послуг не повністю враховує транскордонне надання послуг, яке стає все більш актуальним з розширенням глобальних цифрових платформ. Ця прогалина призводить до юрисдикційної невизначеності та труднощів у забезпеченні виконання зобов'язань щодо постачальників послуг-нерезидентів.

Висновки. За результатами комплексного аналізу правового статусу суб'єктів надання цифрових послуг можна зробити наступні висновки.

1. Правовий статус суб'єктів надання цифрових послуг являє собою нормативно визначене Законом України «Про цифровий контент та цифрові послуги» та іншими нормативними актами

правове положення постачальників цифрових послуг, що складається із таких взаємопов'язаних між собою структурних елементів: 1) закріплений перелік суб'єктів, що вправі надавати цифрові послуги; 2) права та обов'язки суб'єктів надання цифрових послуг та 3) юридична відповідальність суб'єктів надання цифрових послуг.

2. Зважаючи на мінливість і швидкість розвитку цифрових ринків, правовий статус суб'єктів надання цифрових послуг не є статичним явищем, а тому перегляд та удосконалення його основних елементів є нагальною необхідністю. Чинне правове регулювання статусу суб'єктів надання цифрових послуг, визначене Законом України «Про цифровий контент та цифрові послуги», потребує певного вдосконалення. У цьому зв'язку можна запропонувати кілька наступних нормотворчих ініціатив:

2.1. Уточнення положень законодавства, що регламентують правовий статус суб'єктів надання цифрових послуг. Мова йде, зокрема, про деталізацію положень ст. 2 Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги» щодо правового становища таких учасників ринку цифрових послуг, як оператори платформ та посередники.

2.2. Впровадження спеціальних законодавчих положень щодо правового статусу іноземних постачальників цифрових послуг. Такий підхід спрямований на гармонізацію національного законодавства у сфері надання цифрових послуг з положеннями DSA та GDPR, забезпечуючи рівні умови та захищаючи місцевих споживачів.

2.3. Розробка і впровадження ефективних засобів (механізмів) врегулювання спорів, що виникають з приводу укладення, зміни та виконання договорів щодо надання цифрових послуг. Необхідне впровадження спеціалізованих процедур для вирішення таких спорів, включаючи обов'язкову медіацію, встановлення критеріїв допустимості цифрових доказів та ін.

2.4. Створення сприятливого регуляторного середовища для діяльності суб'єктів надання цифрових послуг, що буде стимулювати інновації та забезпечувати базові гарантії захисту прав споживачів.

2.5. Запровадження ефективних інструментів для здійснення моніторингу щодо дотримання вимог законодавства суб'єктами надання цифрових послуг.

1. Борисов І. В. *Послуга в умовах використання цифрових технологій. Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 2 (17). С. 187–191.
2. Заславська Л. В. *Правове забезпечення застосування цифрових технологій в умовах трансформації суспільства. Інформація і право*. 2023. № 3. С. 75–85.
3. Семенов А. Ю. *Цифрові фінансові послуги в умовах формування цифрової економіки: дис. ... д-ра. екон. наук: 08.00.03, 08.00.08*. Суми, 2024. 789 с.
4. Середа В. В., Єсімов С. С. *Класифікація цифрових платформ для надання публічних послуг. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2024. № 2. С. 58–65.
5. Єсімов С. С. *Цифрові платформи у контексті надання публічних послуг. Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 352–357.
6. Некіт К. Г. *Цифрові дані та інформація як об'єкти права власності. Часопис цивілістики*. 2021. Вип. 42. С. 38–43.
7. Сибільова О. *Відмінність договорів у сфері надання інформаційних послуг від інших механізмів використання інформації. Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 50–55.
8. Уртаєв О. *Особливості регулювання правовідносин у сфері ІТ-права. Юридичний вісник*. 2022. № 6. С. 233–239.
9. Федосенко Н. А. *Цивільно-правовий договір з надання маркетингових послуг: автореф. дис. ... канд. юрид. наук*. Харків, 2019. 20 с.
10. *Про цифровий контент та цифрові послуги: Закон України від 10 серпня 2023 року. Відомості Верховної Ради*. 2023. № 90. Ст. 345.
11. *Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services*. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/770/oj> (дата звернення: 8.01.2025).
12. Гаджієва П. *Цифрові послуги в Україні: особливості регулювання сфери*. 2024. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/225808_tsifrov-poslugi-v-ukran-osoblivost-regulyuvannya-sferi (дата звернення: 8.01.2025).
13. Богатчук Д. *Новий закон про цифровий контент та цифрові послуги». Право в умовах війни*. URL: <https://law-in-war.org/novuj-zakon-pro-czyfrovuj-kontent-ta-czyfrovi-poslugy/> (дата звернення: 28.02.2025).

14. *The Digital Services Act. European Commission. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj> (дата звернення: 8.01.2025).*

Данишук М. Л. Правовий статус суб'єктів надання цифрових послуг

У статті досліджується правовий статус суб'єктів, які надають цифрові послуги в умовах сучасної цифрової економіки. Сформульовано практичні рекомендації щодо вдосконалення окремих елементів правового статусу суб'єктів надання цифрових послуг.

У процесі дослідження проаналізовано нормативне закріплення в Законі України «Про цифровий контент та цифрові послуги» ключових понять, що стосуються суб'єктів надання цифрових послуг, їх прав та обов'язків, встановлених законодавством. Особлива увага приділена визначенню об'єктивних та суб'єктивних критеріїв відповідності цифрового контенту, а також особливостям виконання договору про надання цифрових послуг.

Охарактеризовано специфіку прав суб'єктів цифрових послуг, які включають право на модифікацію цифрового контенту, отримання плати, обробку персональних даних тощо. Досліджено обов'язки суб'єктів надання цифрових послуг, зокрема обов'язок забезпечити відповідність цифрового продукту законодавчим вимогам, своєчасне надання цифрових послуг, дотримання прав інтелектуальної власності третіх осіб. Визначаються умови відповідальності суб'єктів надання цифрових послуг за порушення порядку надання цифрових послуг.

Запропоновано шляхи вдосконалення окремих елементів правового статусу суб'єктів надання цифрових послуг: 1) уточнення визначення «виконавець» у законодавстві; 2) впровадження законодавчих положень, що поширюють правове регулювання на іноземних постачальників цифрових послуг; 3) розробка і впровадження ефективних засобів вирішення спорів, що виникають з приводу виконання договорів щодо надання цифрових послуг; 4) створення сприятливого регуляторного середовища для окремих суб'єктів надання цифрових послуг та 5) запровадження ефективних інструментів міжгалузевої координації, нагляду та правозастосування для моніторингу дотримання законодавства суб'єктами надання цифрових послуг.

Отримані результати можуть бути використані для подальших наукових досліджень у галузі цифрового та цивільного права, а також при розробці проєктів нормативних актів, спрямованих на вдосконалення регулювання ринку цифрових послуг в Україні.

Ключові слова: цифрові послуги, виконавець, правовий статус, Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги», обов'язки виконавця, відповідальність, цифровий контент.

Danyshchuk M.L. Legal status of digital service providers

The article examines the legal status of entities that provide digital services in the conditions of the modern digital economy. Practical recommendations have been formulated regarding the improvement of certain elements of the legal status of digital service providers.

During the research, the normative consolidation in the Law of Ukraine «On Digital Content and Digital Services» of key concepts related to digital service providers, their rights and obligations established by legislation was analyzed. Particular attention is paid to the definition of objective and subjective criteria for the conformity of digital content, as well as to the peculiarities of the execution of a contract for the provision of digital services.

The specificity of the rights of digital service providers is characterized, which include the right to modify digital content, receive payment, process personal data, etc. The obligations of digital service providers are studied, in particular, the obligation to ensure the compliance of the digital product with legislative requirements, the timely provision of digital services, and the observance of third parties' intellectual property rights. The conditions of liability of digital service providers for violating the procedure of providing digital services are defined.

Ways to improve certain elements of the legal status of digital service providers are proposed: 1) clarification of the definition of «provider» in the legislation; 2) introduction of legislative provisions that extend legal regulation to foreign digital service providers; 3) development and implementation of effective means of resolving disputes arising from the execution of digital service contracts; 4) creation of a favorable regulatory environment for certain digital service providers; and 5) introduction of effective tools for intersectoral coordination, supervision, and enforcement to monitor compliance with legislation by digital service providers.

The obtained results may be used for further scientific research in the field of digital and civil law, as well as in the development of draft regulatory acts aimed at improving the regulation of the digital services market in Ukraine.

Keywords: digital services, provider, legal status, Law of Ukraine «On Digital Content and Digital Services», provider's obligations, liability, digital content.